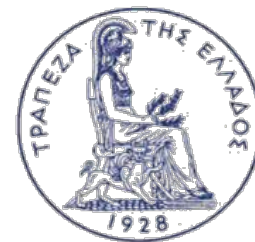

Ο ρόλος της αμερικανικής βοήθειας στην ανασυγκρότηση της ελληνικής οικονομίας, 1947-53

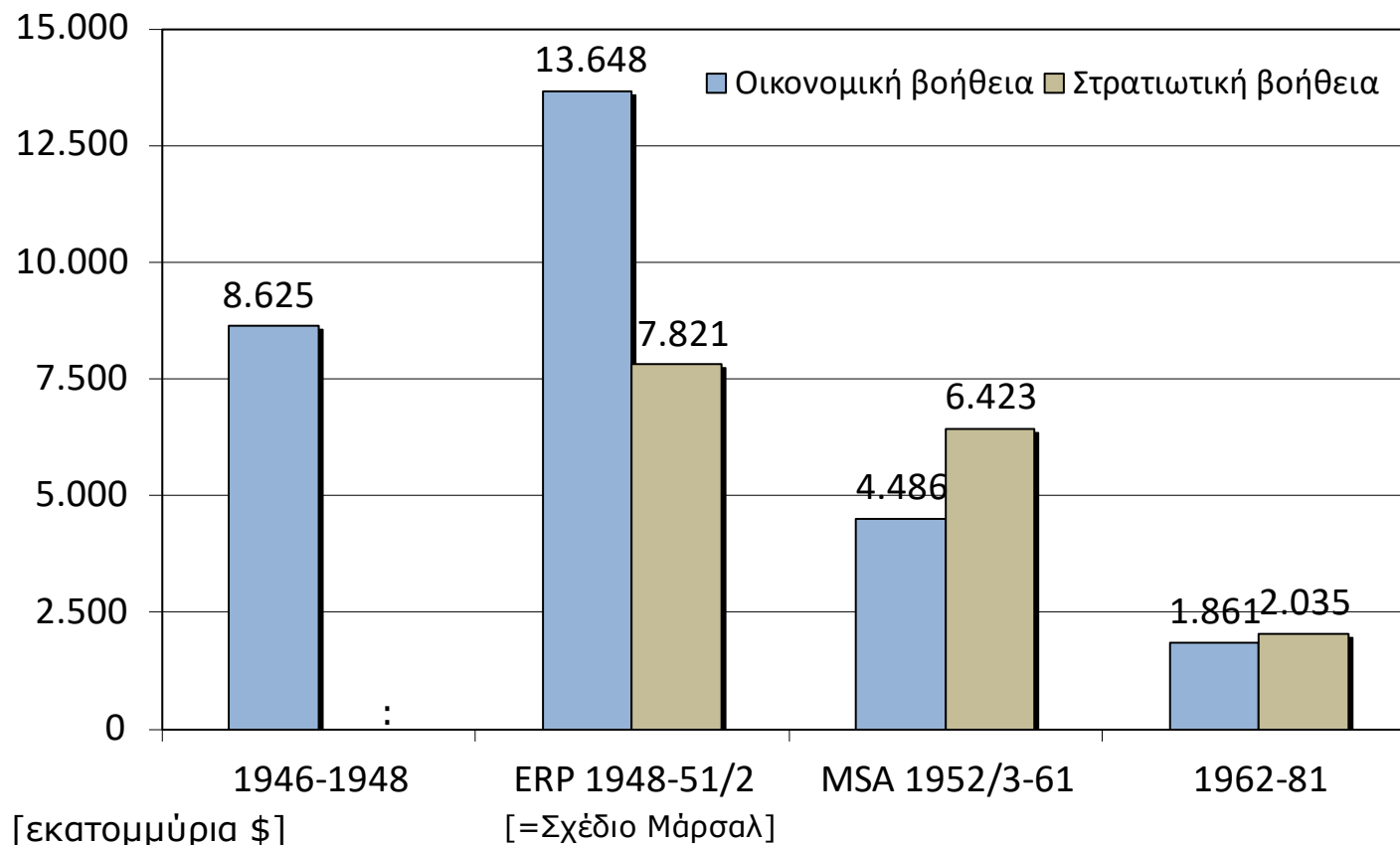
Ανδρέας Κακριδής
Πάντειο Πανεπιστήμιο
& Τράπεζα της Ελλάδος

Η μεταπολεμική ανασυγκρότηση της Ευρώπης: Το γενικό πλαίσιο

Βοήθεια ΗΠΑ στην Ευρώπη μετά τον Β' ΠΠ

Πηγή: Bossuat (1992) *L'Europe occidentale à l'heure américaine*

Σύνολο έως το 1951/2:

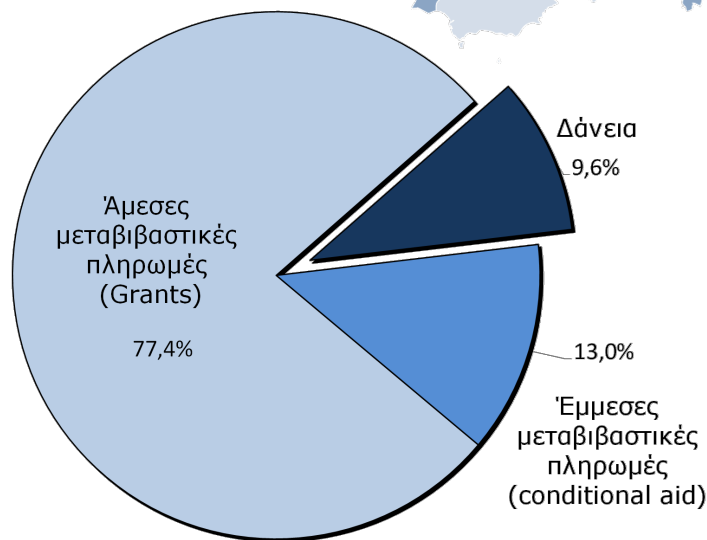
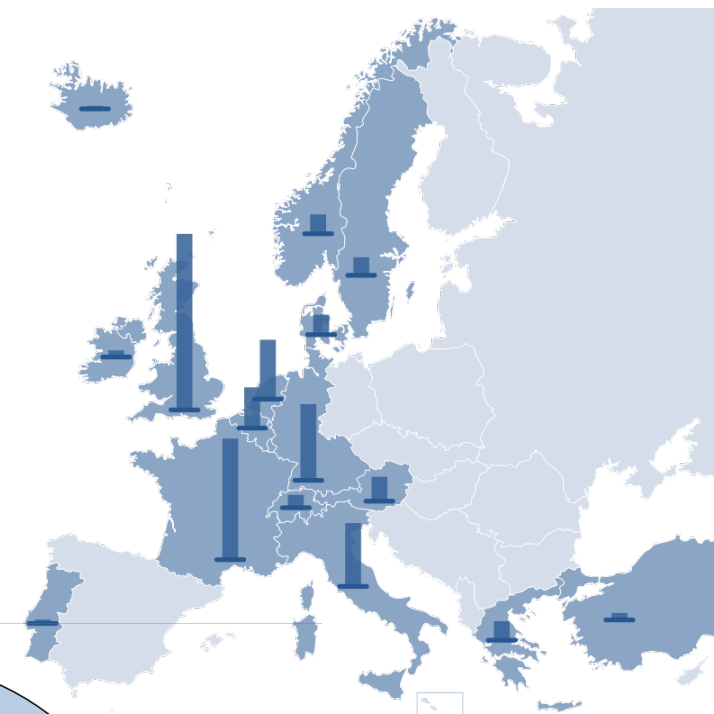
\$22,27 δισ. οικονομική + 7,82 δισ. στρατιωτική βοήθεια ≈ \$ 30 δισ.
(σε σημερινές τιμές θα ήταν περίπου \$ 280 δισ.)

Ειδικότερα: βοήθεια Σχεδίου Μάρσαλ (ERP)

Χώρα	εκ. \$
Ηνωμένο Βασίλειο	2.866
Γαλλία	2.576
Ιταλία & Τριέστη	1.347
Γερμανία	1.317
Ολλανδία	1.000
Αυστρία	634
Ελλάδα	614
Βέλγιο - Λουξεμβούργο	546
Δανία	267
Νορβηγία	241
Τουρκία	176
Ιρλανδία	141
Σουηδία	118
Πορτογαλία	50
Ισλανδία	27
Προπληρ. μεταφορικά	43
Κεφάλαιο EPU	350
Σύνολο	12.313

Κατανομή πόρων
ERP 1948-51

Ποια ήταν η οικονομική σημασία της βοήθειας;

Διεθνής βιβλιογραφία: μέθοδοι και ευρήματα

- ❖ Τα **άμεσα αποτελέσματα** της αμερικανικής βοήθειας στην Ευρώπη υπολογίζονται συνήθως στα πλαίσια ενός υποδείγματος διπλού ελλείμματος (dual-gap), με τις εισροές βοήθειας να χρηματοδοτούν:

τις ευρωπαϊκές εισαγωγές (χαλαρώνοντας έτσι τον συναλλαγματικό περιορισμό στην ανάκαμψη)

& τις ευρωπαϊκές επενδύσεις (χαλαρώνοντας έτσι περιορισμό από πλευράς εγχώριων αποταμιεύσεων)

[βλ. Milward 1984; Eichengreen and Uzan 1992]

Ποια ήταν η οικονομική σημασία της βοήθειας;

Διεθνής βιβλιογραφία: μέθοδοι και ευρήματα

- ❖ Τα ενδεχόμενα **έμμεσα αποτελέσματα** της βοήθειας του Σχεδίου Μάρσαλ, περιλαμβάνουν τη διαμόρφωση συμμαχιών για την υλοποίηση μεταρρυθμίσεων/σταθεροποίηση, την υπέρβαση διαρθρωτικών εμποδίων, την τόνωση της εμπιστοσύνης, τη διάχυση νέων τεχνολογιών και πρακτικών management, την αποκατάσταση του ενδο-ευρωπαϊκού εμπορίου, κ.ο.κ

[βλ. Borchardt & Buchheim 1991; DeLong and Eichengreen 1993; Ellwood 1988]

Ποιά ήταν η οικονομική σημασία της βοήθειας;

Διεθνής βιβλιογραφία: μέθοδοι και ευρήματα

Η σημερινή συναίνεση:

- (α) Η συνολική βοήθεια ήταν πολύ μικρή για να επηρεάσει άμεσα την ευρωπαϊκή οικονομία *in toto*
- (β) Η σημασία της ήταν μεγαλύτερη από αυτό που υπονοούν τα απόλυτα μεγέθη, αν λάβουμε υπόψη μας τις έμμεσες/διαρθρωτικές επιδράσεις
- (γ) Ωστόσο, υπάρχουν επίσης **σημαντικές διαφορές μεταξύ των εμπειριών κάθε χώρας**, δηλ. η βοήθεια έπαιξε πολύ πιο σημαντικό ρόλο σε κάποιες.

(λ.χ. το άμεσο αποτέλεσμα στο Βέλγιο ή την Αγγλία ήταν μικρό, αλλά ήταν σημαντικό σε χώρες όπως η Αυστρία – βλ. Ritschl 2008; Seidel 2005; Haas 2007)

Το ιστορικό πλαίσιο: Η Ελλάδα μετά τον πόλεμο

Το ιστορικό πλαίσιο: η Ελλάδα μετά τον πόλεμο

Βυθισμένο πλοίο στην είσοδο του Ισθμού της Κορίνθου. Στις καταστροφές της κατοχής, προστέθηκαν και αυτές που επέφεραν οι Γερμανοί κατά την αποχώρησή τους.

© Αθήνα, Πολεμικό Μουσείο, Βρετανική Συλλογή

Το λιμάνι του Πειραιά μετά την απελευθέρωση. Οι μεταφορικές υποδομές είχαν υποστεί τις μεγαλύτερες καταστροφές κατά τον πόλεμο και την κατοχή.

Το ιστορικό πλαίσιο: η Ελλάδα μετά τον πόλεμο

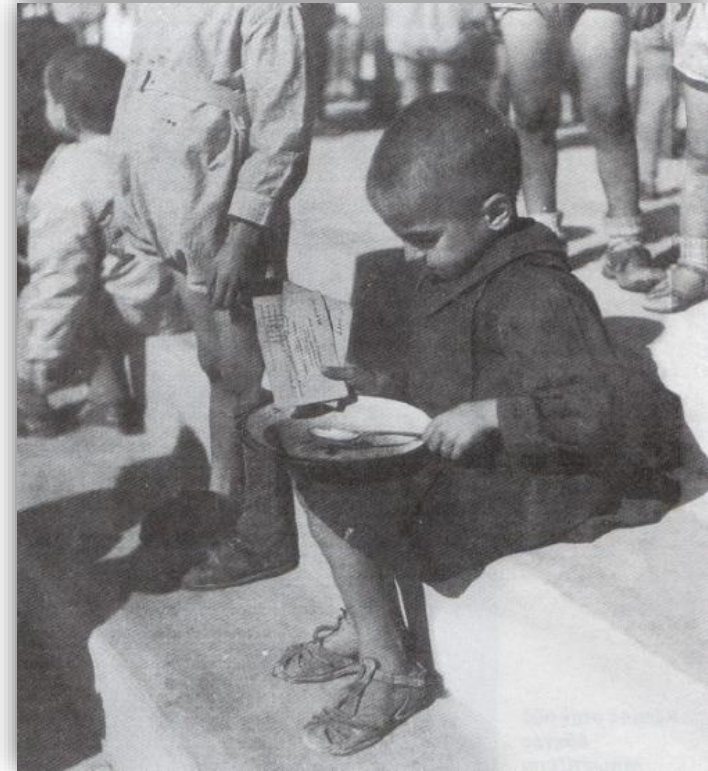

Συσσίτιο του
Ερυθρού Σταυρού

Περαστικοί σπεύδουν κοντά σε πεζό που κατέρρευσε
από την ασιτία

© Φωτογραφικό Αρχείο Ιστορικού Μουσείου Αθήνας

Με το δελτίο, το πιάτο και
το κουτάλι, στο χέρι ...

© Δ. Κούκουνας, *Ημερολόγιο
Κατοχής*, Εκδ. Μέτρον 2007

Το ιστορικό πλαίσιο: η Ελλάδα μετά τον πόλεμο

Χαρτονόμισμα των
100 δισεκατομμυρίων
3 Νοεμβρίου, 1944

5,000,000 δραχμές
για ένα αυγό
9 Νοεμβρίου, 1944

© Imperial War Museum

Ο υπερπληθωρισμός
συνεχίστηκε στη
διάρκεια του 1945,
και τιθασεύτηκε
μόλις το 1946, μετά
της Συμφωνία του
Λονδίνου

Notes in Circulation, Gold Sovereign Price,
and Cost of Living Indexes, 1941-44
(April 1941 = 1.0)

Month & Year	Notes in Circulation Index	Gold Sovereign Price Index	Cost of Living Index
Apr., 1941	1.0	1.0	1.0
Dec., 1942	15.7	127.7	156.5
Dec., 1943	135.5	1,319.2	1,572.7
Oct., 1944	8,276,320.0	1,633,540,989.0	2,305,948,911.0

Source: Bank of Greece.

Το ιστορικό πλαίσιο: η Ελλάδα μετά τον πόλεμο

Η μάχη των
Αθηνών (και τα
θύματά της),
Δεκέμβρης 1944

Αντάρτες στα
βουνά

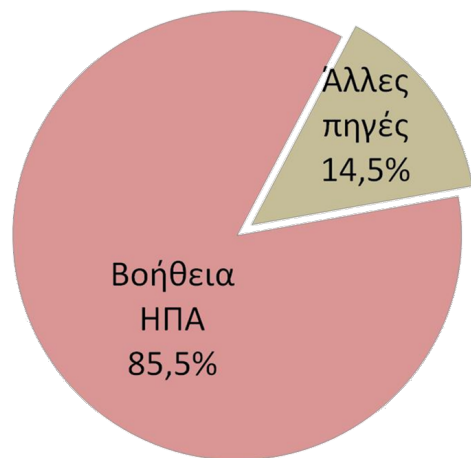
Καταυλισμός
προσφύγων.
Τον Ιούνιο του
1948, οι πρόσφυγες
του εμφυλίου
αγγίζουν τις
700.000. Οι
περισσότεροι
επαναπατρίζονται
ως τα μέσα του
1950, χωρίς όμως η
ζωή στις πατρίδες
τους να
βελτιώνεται ριζικά

Ξένη βοήθεια: τα βασικά στοιχεία

Βοήθεια στη μεταπολεμική Ελλάδα: το πανόραμα

1944-47: UNRRA & Βρετανική βοήθεια (οικ. & στρατ.)

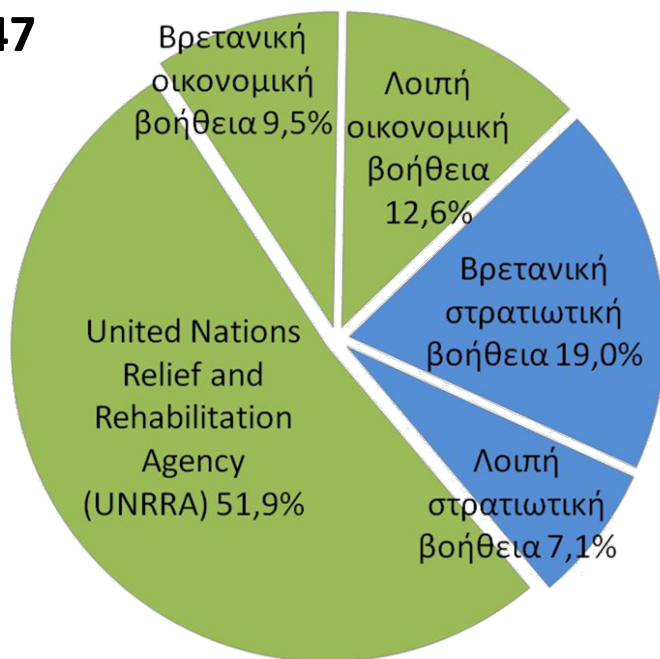
1947-48: Δόγμα Τρούμαν (οικ. & στρατ. βοήθεια)

1948-51: Σχέδιο Μάρσαλ (οικ.) & MDAP (στρατ.)

1952-55: Πρόγραμμα Αμοιβαίας Ασφάλειας (MSA)

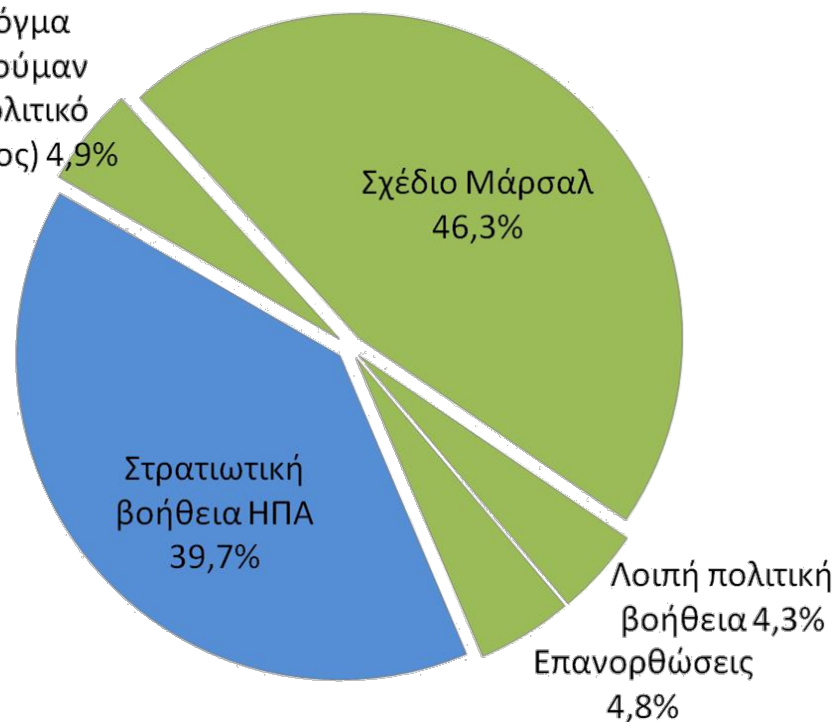
\$3,2 δισ. = 1,2 στρατιωτική + 2,0 οικονομική βοήθεια

1944-47

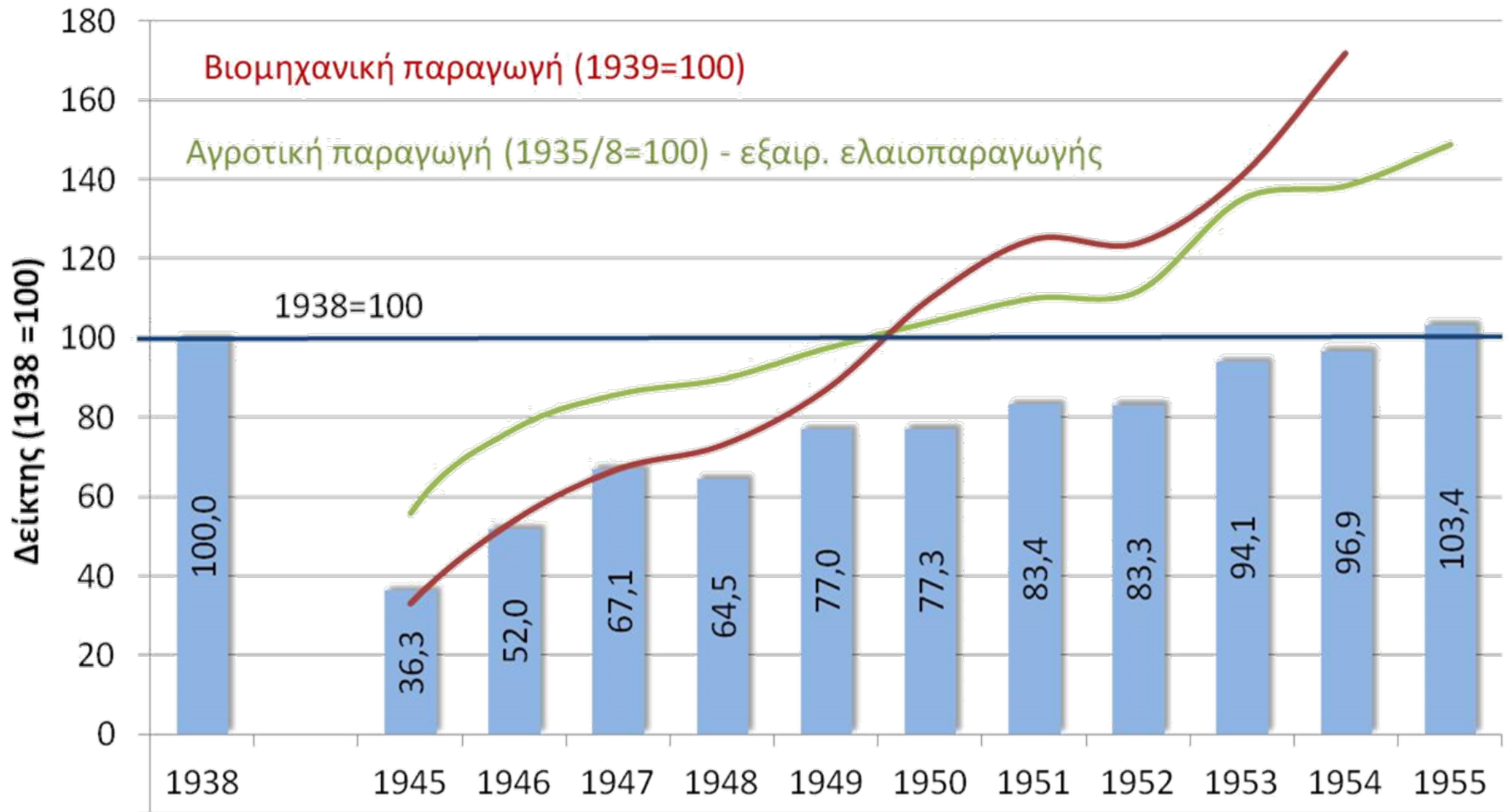
1947-55

Δόγμα Τρούμαν (πολιτικό σκέλος) 4,9%

Η ανάκαμψη της οικονομίας (1945-55)

ΑΕΠ (δείκτης) σε τιμές συντελεστών, σταθερές τιμές 1955
& δείκτες βιομηχανικής και αγροτικής παραγωγής

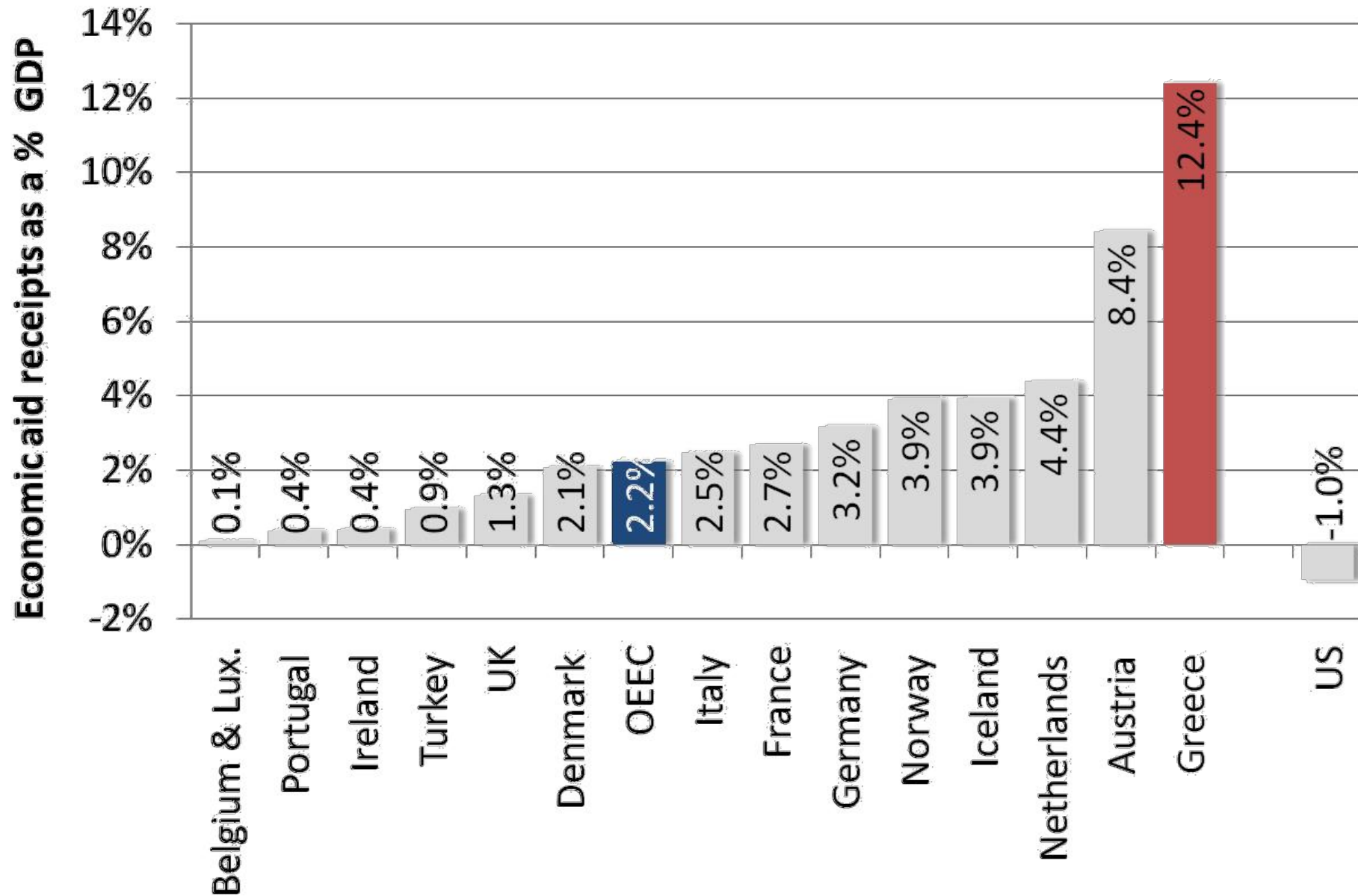

Βάζοντας την Ελλάδα στο
χάρτη

Μερικά βασικά εμπειρικά
ευρήματα

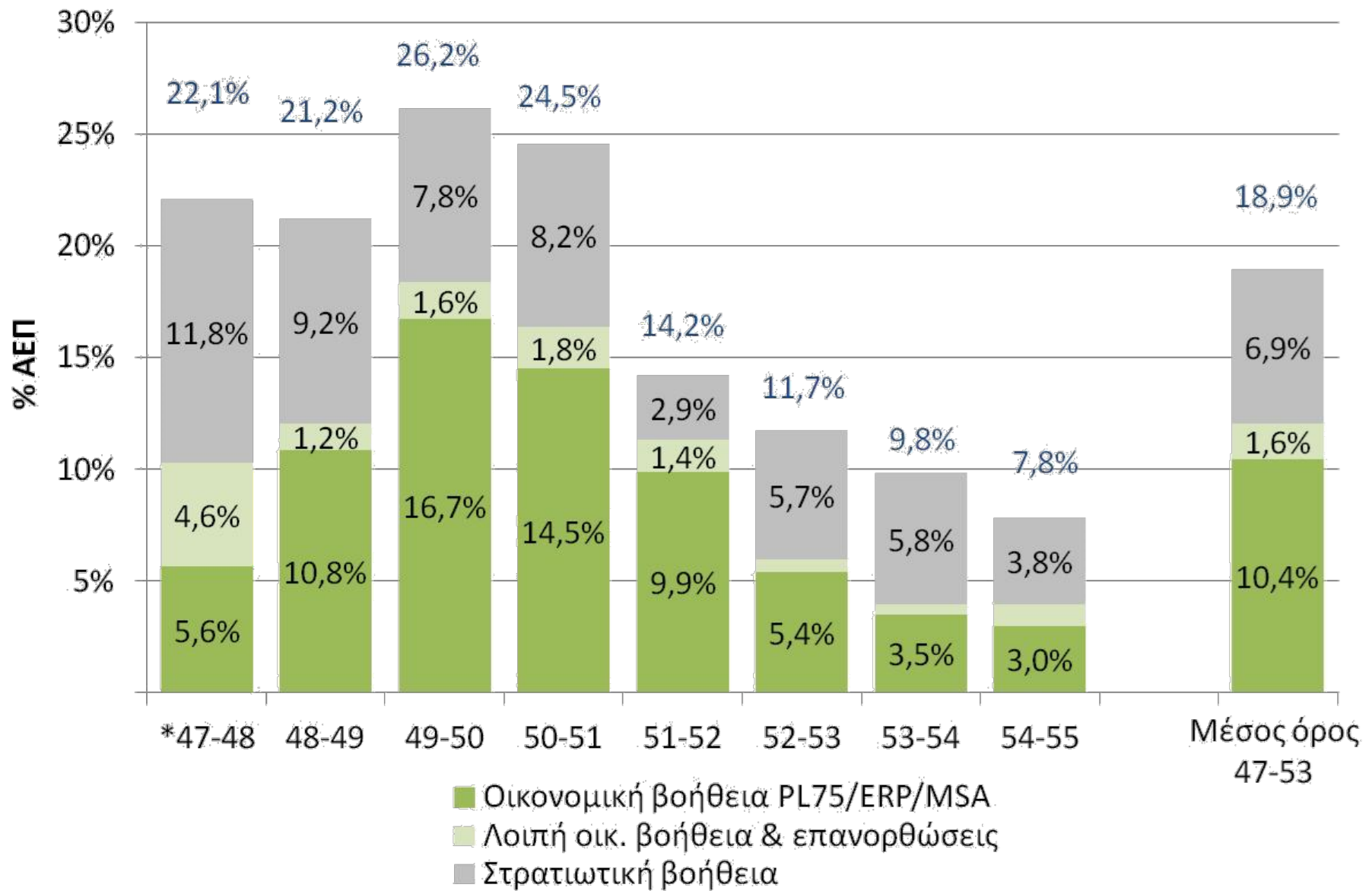

Οικονομική βοήθεια ως % του ΑΕΠ, 1948-52

Πηγή: Κακριδής (αδημοσίευτη μελέτη)

Εισροές βοήθειας ως % του ΑΕΠ, ανά οικονομικό έτος

Πηγή: Κακριδής (αδημοσίευτη μελέτη)

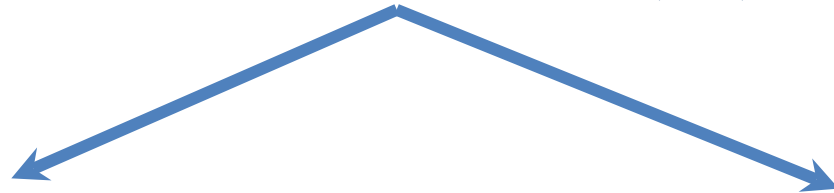
Η Αμερικανική βοήθεια στην ελληνική οικονομία

Οι ετήσιες εισροές βοήθειας αντιπροσώπευαν περίπου ένα πέμπτο του ΑΕΠ, για πολλά χρόνια στη σειρά.

Πρόκειται για τεράστια μεγέθη που οφείλουν να παραμερίσουν οποιαδήποτε επιφύλαξη για το ρόλο της βοήθειας στην ελληνική ανασυγκρότηση.

Η Ελλάδα ανήκει στις χώρες όπου το Σχέδιο Μάρσαλ είχε σημαντική άμεση επίδραση στην οικονομία.

Περαιτέρω διερεύνηση:

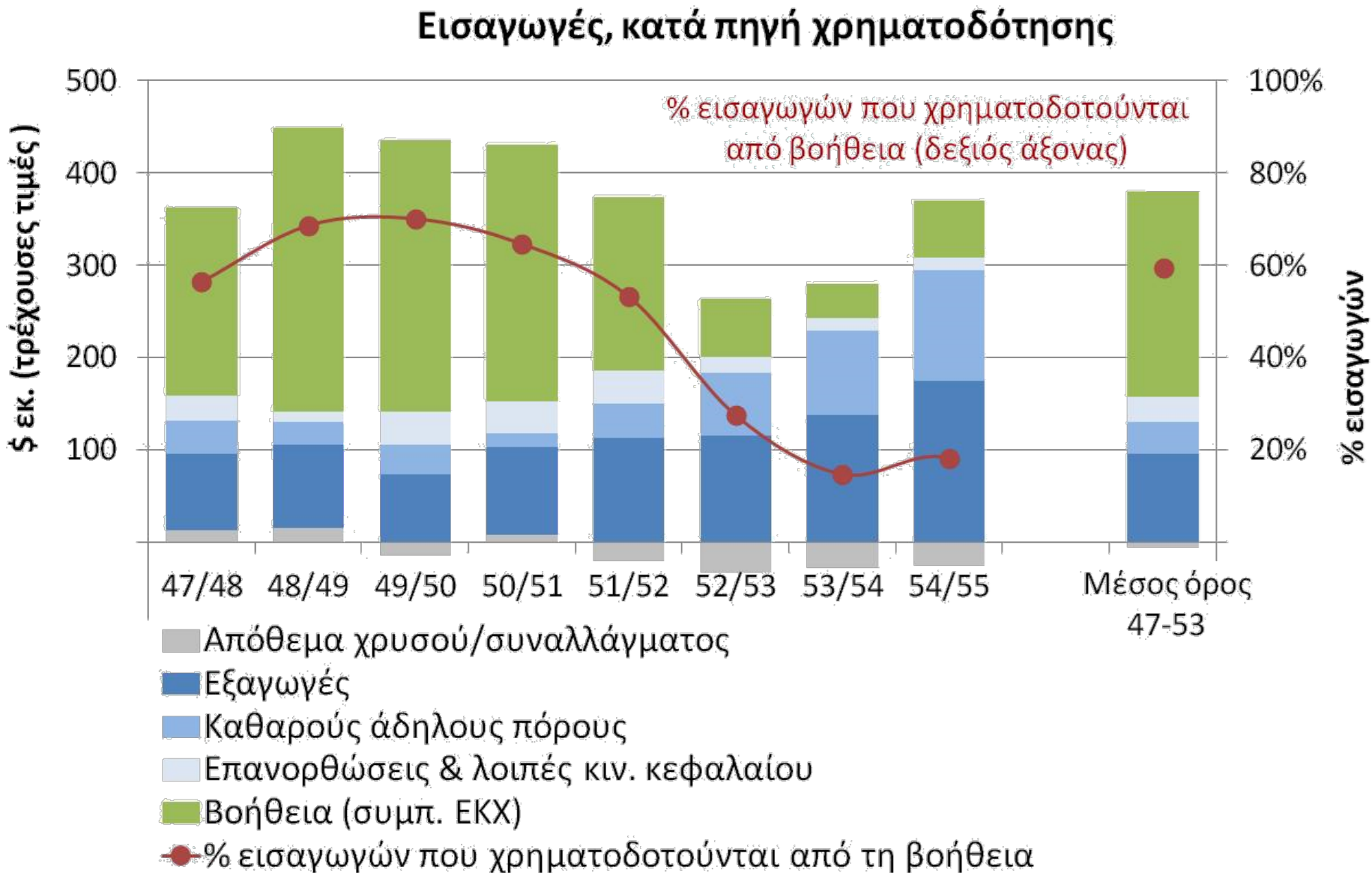
Ο ρόλος στο ισοζύγιο
εξ. συναλλαγών
(external gap)

Ο ρόλος στις
επενδύσεις
(internal gap)

Ο ρόλος της βοήθειας στο ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών

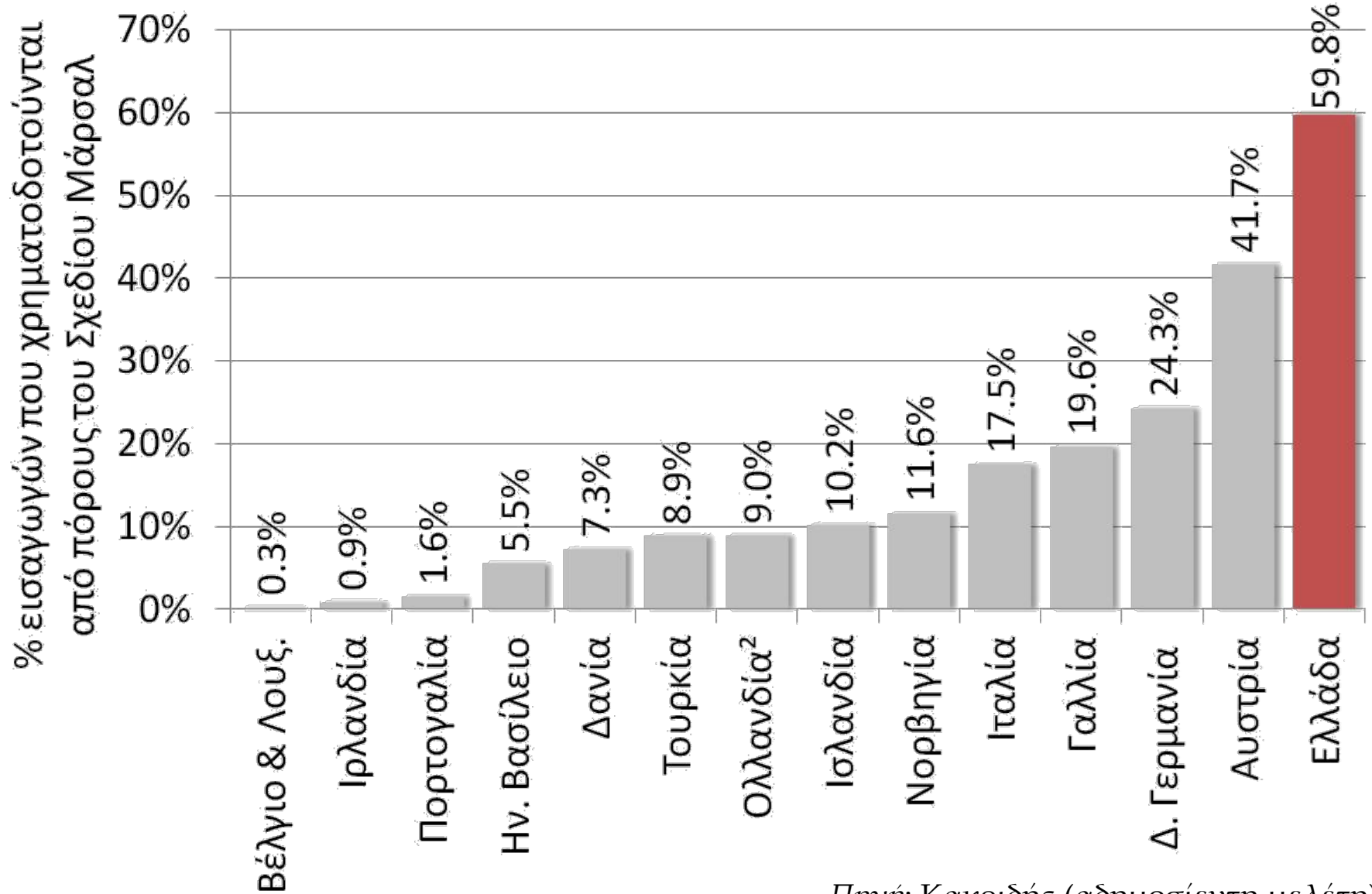

Βοήθεια και εμπόριο: χρηματοδότηση εισαγωγών

Πηγή: Κακριδής (αδημοσίευτη μελέτη)

Βοήθεια και εμπόριο: % εισαγωγών που χρηματοδοτούνται από το σχέδιο Μάρσαλ, 1948-52

Πηγή: Κακριδής (αδημοσίευτη μελέτη)

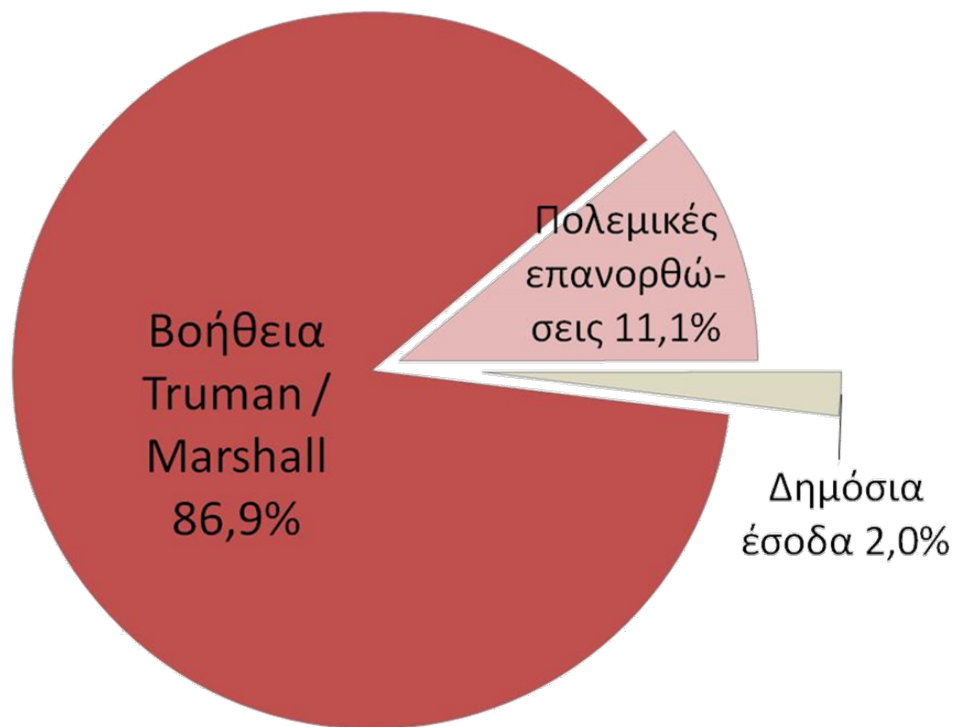
Ο ρόλος της βοήθειας τις εγχώριες επενδύσεις

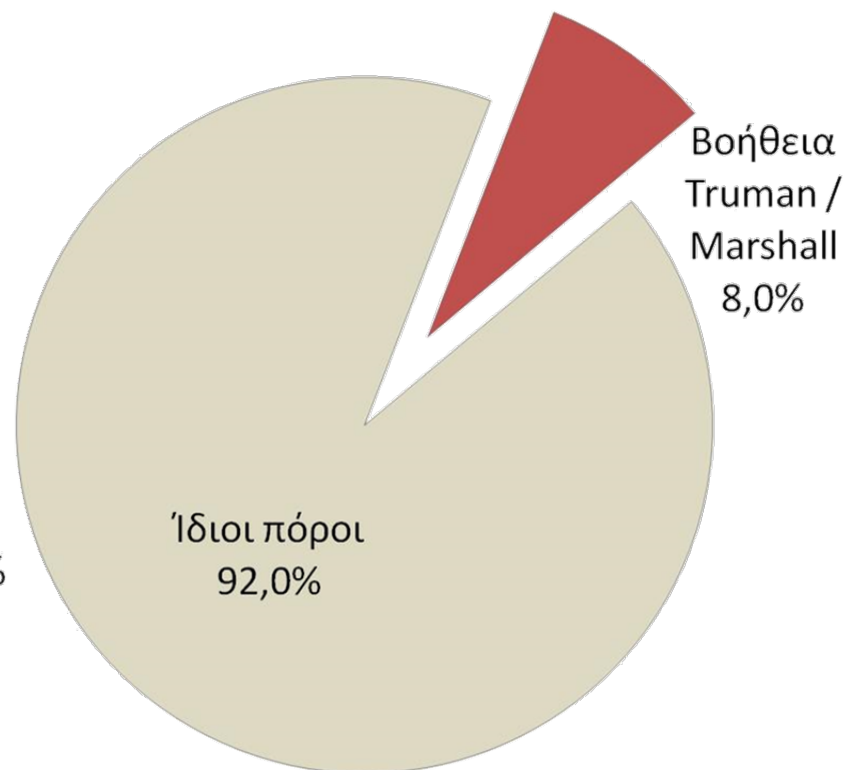
Βοήθεια και επενδύσεις: 1947 – 1953

Δημόσιες επενδύσεις
14,0 δισ. δρχ. (τιμές 1955)

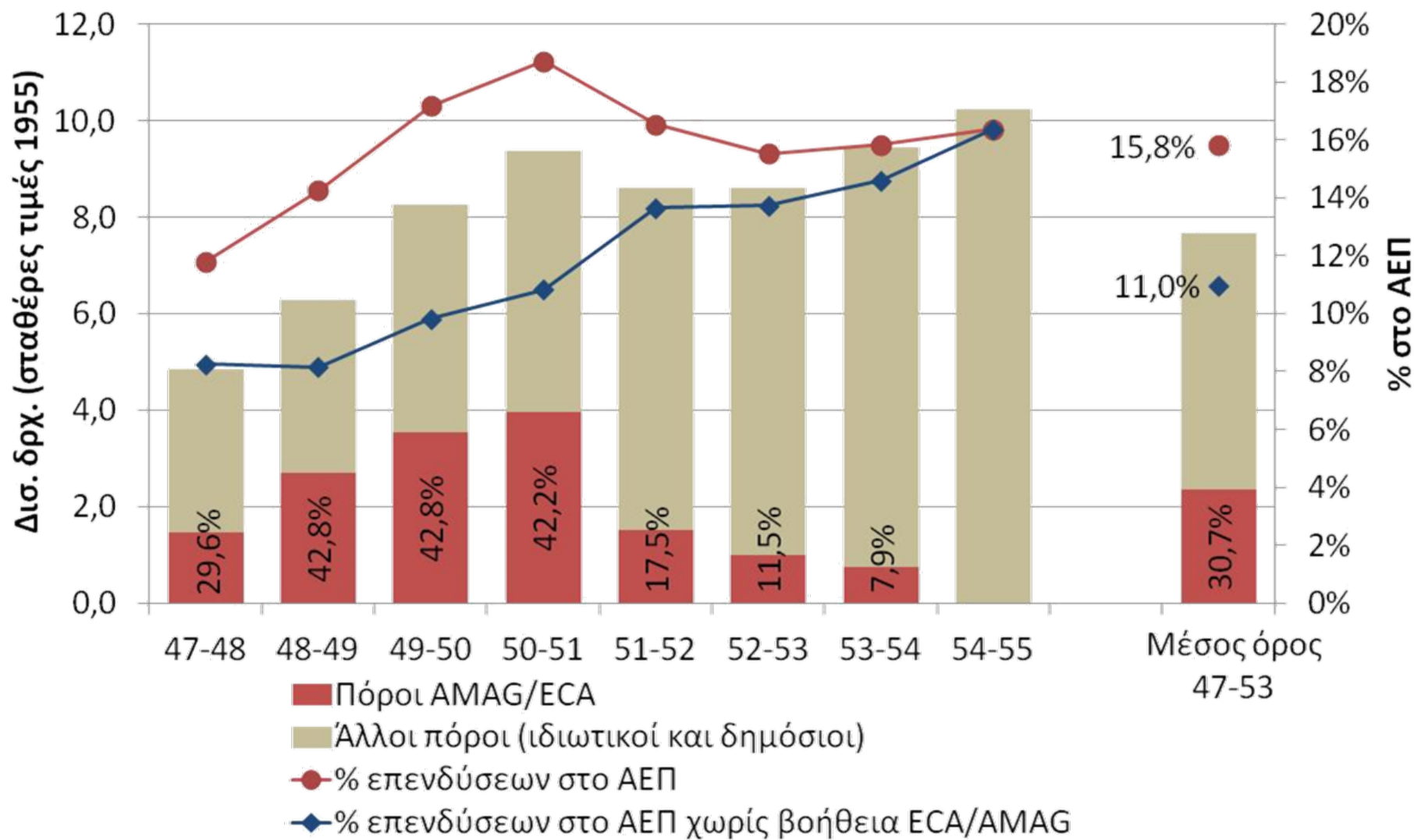

Ιδιωτικές επενδύσεις
29,9 δισ. δρχ. (τιμές 1955)

Βοήθεια και επενδύσεις: ιδιωτικές και δημόσιες

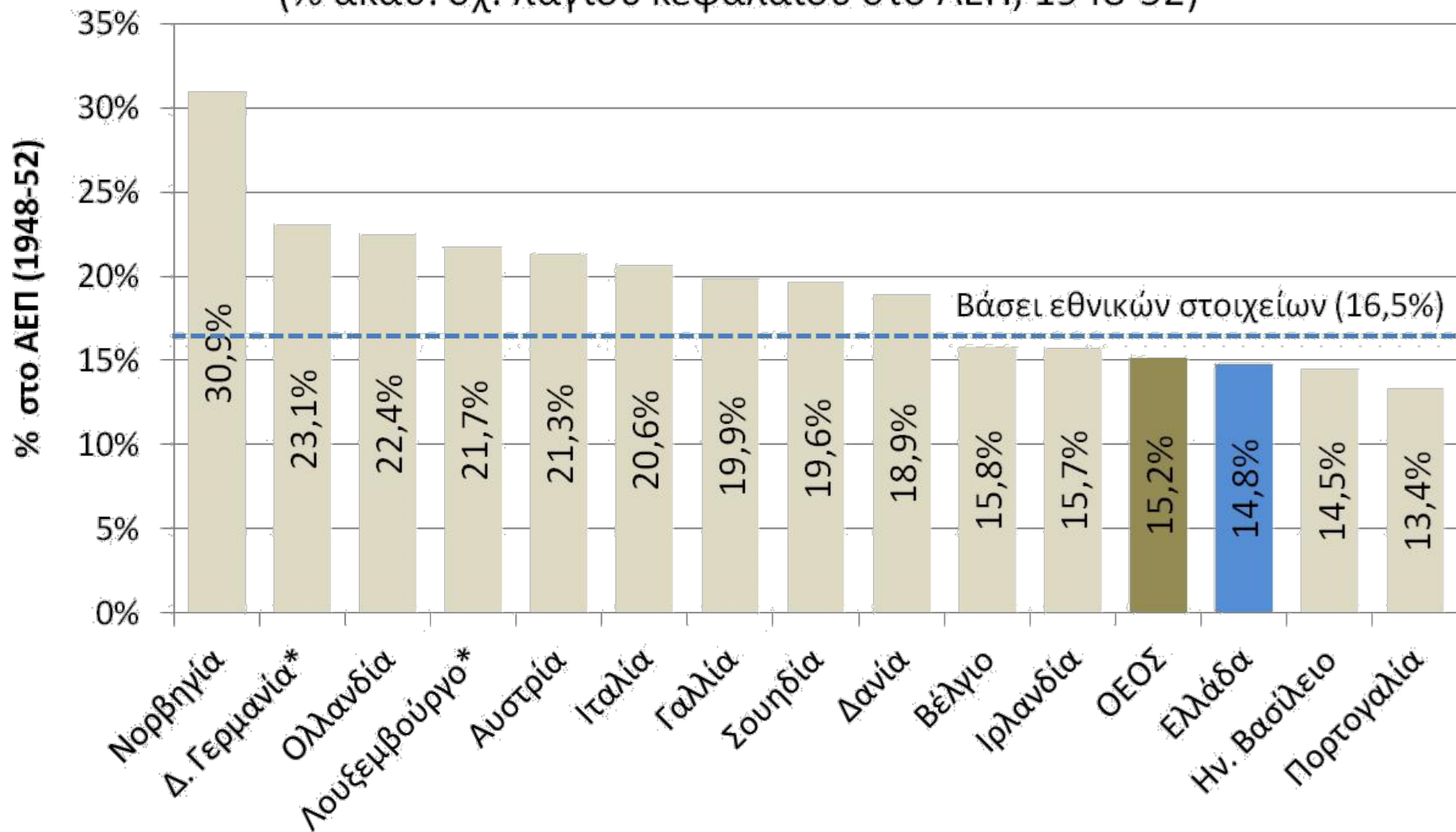
Επενδύσεις (ΑΣΠΚ) ανά πηγή χρηματοδότησης, 1947-55

Πηγή: Κακριδής (αδημοσίευτη μελέτη)

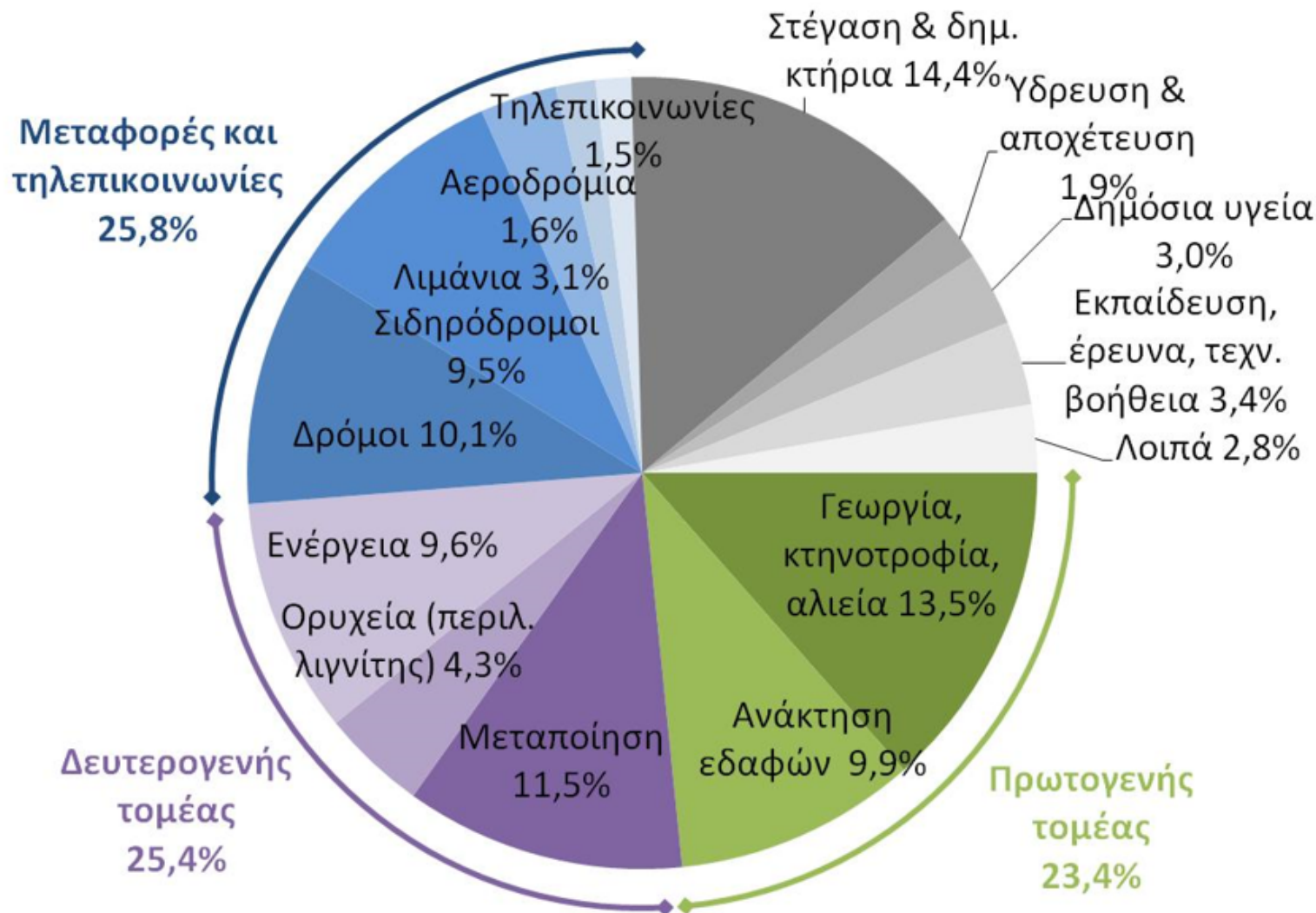
Επενδύσεις στις χώρες του σχεδίου Μάρσαλ

Επενδύσεις στις χώρες του Σχεδίου Μάρσαλ
(% ακαθ. σχ. παγίου κεφαλαίου στο ΑΕΠ, 1948-52)

Κατανομή των επενδύσεων μέσω βοήθειας

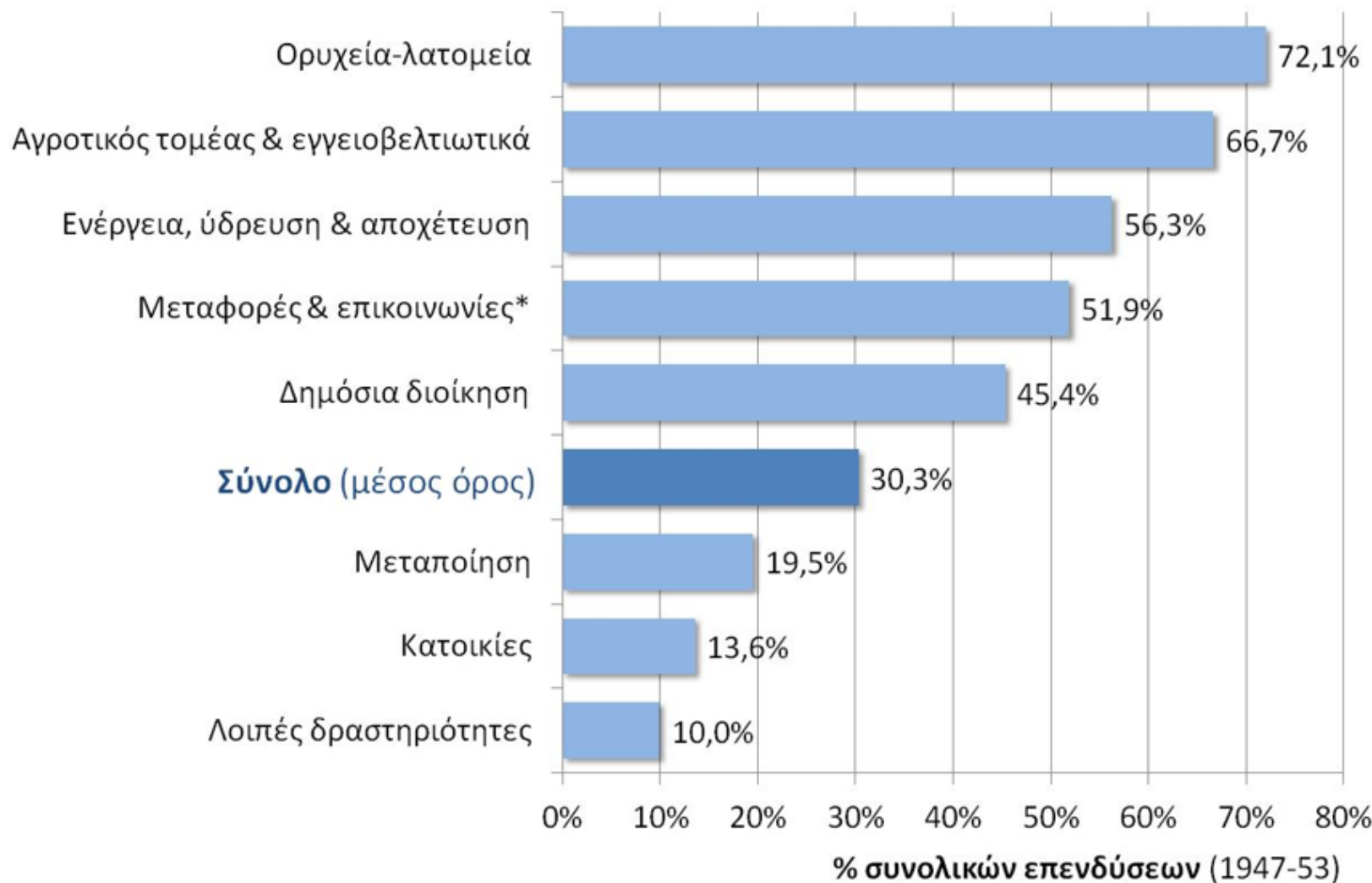
Κατανομή της αμερικανικής επενδυτικής χρηματοδότησης
(% της συνολικής βοήθειας για επενδύσεις ανά κλάδο, 1947-53)

Πηγή: Κακριδής (αδημοσίευτη μελέτη)

Κατανομή των επενδύσεων μέσω βοήθειας

Συμμετοχή της βοήθειας στις επενδύσεις (ΑΣΠΚ), ανά κλάδο
(βοήθεια ως % των συνολικών επενδύσεων κάθε κλάδου, 1947-53)

* Εξαιρούνται οι αγορές πλοίων.

Πηγή: Κακριδής (αδημοσίευτη μελέτη)

Επενδύσεις σε γεωργία & βασικές υποδομές

7,700 εκτάρια αλκαλικών εδαφών ακατάλληλων για καλλιέργεια αφαλατώθηκαν με αρδευτικά έργα και φυτείες ρυζιού. Μετά από λίγα χρόνια, το έδαφος έγινε γόνιμο και για άλλες καλλιέργειες.

Στο σύνολο της χώρας, τα αποστραγγιστικά και αρδευτικά έργα κάλυψαν πάνω από ένα εκατομμύριο εκτάρια

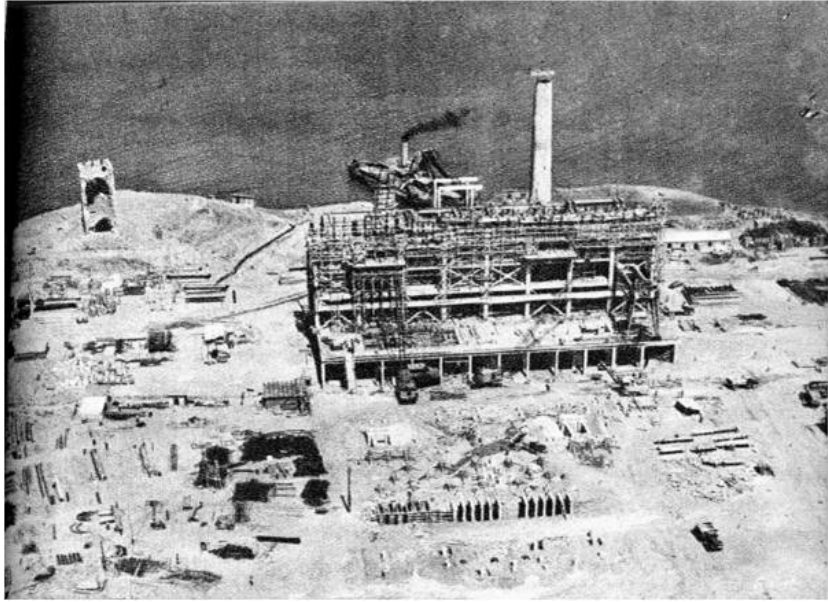
Ξαναχτίζοντας
γέφυρες .
σιδηροδρομικές
συνδέσεις

3,500 χλμ νέων
δρόμων και 290
νέες γέφυρες

Αποκατάσταση
διώρυγας Κορίνθου

Επενδύσεις σε ενέργεια, τηλεπικοινωνίες, κλπ.

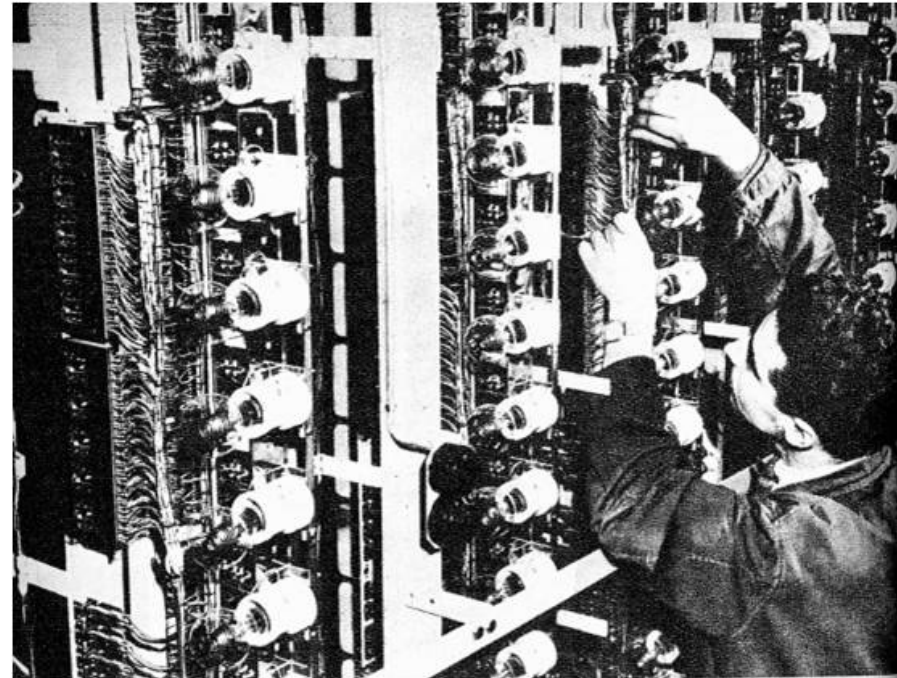
Νέο εργοστάσιο ηλεκτροπαραγωγής
στο Αλιβέρι

Η αμερικανική αποστολή έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην ίδρυση και αρχική οργάνωση της Δημόσιας Επιχείρησης Ηλεκτρισμού (ΔΕΗ). Οι επενδύσεις στην ενέργεια χρηματοδοτήθηκαν αρχικά από τη βοήθεια και τις επανορθώσεις.

Νέο
τηλεπικοινωνιακό
υλικό στην Αθήνα.

Ο Οργανισμός
Τηλεπικοινωνιών
Ελλάδος (ΟΤΕ)
ιδρύθηκε επίσης στα
πλαίσια των ίδιων
προγραμμάτων.

Πέρα από τα στοιχεία:
ξένη παρέμβαση και
μεταρρυθμίσεις

Η ξένη βοήθεια επέσπευσε
ή καθυστέρησε τις
οικονομικές
μεταρρυθμίσεις;

Ένα επιχείρημα για την πολιτική οικονομία & το θεσμικό πλαίσιο διαχείρισης της βοήθειας:

- Ασταθείς συνεργασίας, αντιμέτωπες με ένα σοβαρό έλλειμμα πολιτικής νομιμοποίησης, σε καιρό εμφυλίου, είναι απολύτως φυσιολογικό να επιδιώκουν να προσεταιριστούν σημαντικά μερίδια του πληθυσμού μέσω της οικονομικής πολιτικής τους.
- Και είναι εξίσου λογικό να προτιμούν να αφήνουν την ξένη βοήθεια ή τον πληθωρισμό να πληρώνει για τις πολιτικές αυτές.
- Ειδικά όταν η βοήθεια δίνεται από μια χώρα, που έχει επενδύσει τόσα στην επικράτηση στον εμφύλιο, που καμία απειλή μείωσης της βοήθειας δεν ήταν πιστευτή.
- Πέραν τούτου, η ισχύς των Αμερικανών περιοριζόταν από ασυμμετρίες πληροφόρησης και από τη συνύπαρξη πολλών υπηρεσιών με επικαλυπτόμενες αρμοδιότητες και συγκρουόμενες επιδιώξεις.

Το επιχείρημα με δυο λόγια:

- Πολλές από τις μεταρρυθμίσεις, με σημαντικότερο και χαρακτηριστικότερο παράδειγμα τη δημοσιονομική και νομισματική σταθεροποίηση, καθυστέρησαν εξαιτίας ενός «πολέμου φθοράς» μεταξύ κοινωνικών ομάδων (cf. Alezina and Drazen 1991), με μεσολαβητή μια ασθενή και κατακερματισμένη πολιτική ελίτ.
- Η ξένη βοήθεια χρησιμοποιήθηκε για να αναδιανείμει και να μειώσει το κόστος των καθυστερήσεων· οι απειλές περί δήθεν μείωσης της βοήθειας ήταν κατά κανόνα αναξιόπιστες – και η ελληνική πλευρά το γνώριζε πολύ καλά.
- Το θεσμικό πλαίσιο των ΗΠΑ για τη διαχείριση της βοήθειας (πολυαρχία, συγκρουόμενες επιδιώξεις) συνέβαλε επίσης στην καθυστέρηση.

Το συμπέρασμα:

- Η ελληνική περίπτωση δεν ταιριάζει με το επιχείρημα των DeLong και Eichengreen. Η βοήθεια μάλλον καθυστέρησε παρά επέσπευσε μια σειρά επώδυνων μέτρων προσαρμογής.

Από την άλλη όμως:

- Η καθυστέρηση της οικονομικής σταθεροποίησης ως απαραίτητη προϋπόθεση για την πολιτική σταθεροποίηση, την αποκατάσταση της πολιτικής εξουσίας και την αποτροπή περαιτέρω κοινωνικών αντιδράσεων.
- Η «σπατάλη» κάποιων πόρων και η αναβολή κάποιων οικονομικών συγκρούσεων ενδεχομένως απαραίτητη για να αποκατασταθεί ο πολιτικός έλεγχος, να νομιμοποιηθεί η πολιτική εξουσία και να επιτευχθεί ένας ελάχιστος βαθμός κοινωνικής συνοχής, σε μια χώρα διχασμένη και ταλαιπωρημένη από μια δεκαετία πολέμων.

Ο ρόλος της αμερικανικής βοήθειας στην ανασυγκρότηση της ελληνικής οικονομίας, 1947-53

Ανδρέας Κακριδής
Πάντειο Πανεπιστήμιο
& Τράπεζα της Ελλάδος

